

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Media-ala

Veera Korhonen

Ideasta teokseksi, ponnahduslauta suomalaisen lastenkirjallisuuden
maailmaan

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2016
Media-alan koulutusohjelma

Länsikatu
80110 JOENSUU
+358 50 3116310

Tekijä(t)
Veera Korhonen

Otsikko
Ideasta teokseksi, ponnahduslauta suomalaisen lastenkirjallisuuden maailmaan

Tiivistelmä

Opinnäytetyöni tarkoitus oli tutkia, miten lapset, aikuiset ja kirjailijat kokevat lastenkirjan, miten lastenkirjallisuus on kasvanut nykyisiin mittoihinsa ja minkälaiset lastenkirjat kiehtovat lukijaa. Sivuan työssäni myös myyntilukuja ja lasten lukemaan oppimista.

Tutkimusmenetelminä käytin haastatteluita sekä lähdekirjallisuutta. Haastattelin kolmea kirjailijaa sähköpostitse ja toteutin kyselyn Suurperheiden äidit nimisessä Facebook-ryhmässä. Vierailin lapsiperheen luona kolmesti antaen lapsille luvan valita kirjastosta juuri heitä kiinnostavaa kirjallisuutta.

Perehdyin myös siihen, ovatko painetut lastenkirjat pitäneet paikkansa viihdykemuotoja alati digitalisoituvassa maailmassa, ja millaisia genrejä lastenkirjallisuus pitää sisällään.

Opinnäytetyöni päämääränä on toimia ponnahduslautana suomalaiseen lastenkirjallisuuteen.

Kieli
Suomi

Sivuja 38
Liitteet 2
Liitesivumäärät 2

Avainsanat
Lastenkirjallisuus, kirjallisuus, historia,

THESIS
February 2016
Degree Programme in Media
Länsikatu
FI 80110 JOENSUU
FINLAND
+358 50 3116310

Author(s)
Veera Korhonen

Title
A Springboard for Finnish Children's Literature

Abstract

The purpose of this study was to examine how children, adults and children's book authors experience the growth of children's literature to its current size. Another aim was to study kind of children's books fascinate the reader. Alongside the actual study, the sales figures were looked at, as well as how a child learns to read.

Data for this study was gathered by sending a questionnaire to three children's book authors and to a Facebook group called Suurperheiden Äidit. I visited a family of six three times, and gave the children an option to choose whatever books they wanted from the local library.

In the study i also focus on whether or not printed literature has kept its place within the increasingly digital world, and what kind of genres of children's literature includes.

The aim of my study was to act as a springboard for future research regarding Finnish children's literature.

Language
Finnish

Pages 38
Appendices 2
Pages of Appendices 2

Keywords
children's literature, children's book authors

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Suomalaisen lastenkirjallisuuden lyhyt historia	6
3	Lastenkirjallisuuden tyypit	8
	3.1 Kansansadut ja syntykertomukset	8
	3.2 Nuortenkirjallisuus	10
	3.3 Fantasia – Ruohometsästä Narniaan.....	11
	3.4 Nonsense	13
	3.4 Realistinen lastenkirja	15
	3.5 Lasten tieteiskirjallisuus	17
4	Millainen on hyvä lastenkirja?	18
	4.1 Millaiset lastenkirjat myyvät?.....	18
	4.2 Minkälaiset kirjat kiinnostavat?.....	21
	4.3 Minkälaiset lastenkirjat vetoavat yleisöön?	23
5	Kuinka kirjoittaa lapselle?.....	25
	5.1 Kuinka lapsi oppii lukemaan.....	25
	5.2 Kohderyhmänä lapset	27
	5.3 Tarkastelussa oikea perhe	29
6	Painetut kirjat vs. Sähköiset julkaisut	31
7	Lopuksi.....	33
	Lähteet	35

Liitteet

Liite1	Saatekirje ja kysymykset Suurperheiden Äidit –ryhmälle
Liite2	Saatekirja ja kysymykset kirjailijoille

1 Johdanto

Rakkaimpia lapsuudenmuistojani ovat ne tarinat, joita isäni kirjoitti ja luki ääneen pikkuveljelleni ja minulle. Halusin toteuttaa opinnäytetyönäni tutkimuksen, jonka tavoitteena on selvittää miten lapset, aikuiset ja kirjailijat itse kokevat lastenkirjan, ja miten lastenkirjallisuus on kasvanut nykyisiin mittoihinsa ja minkälaiset lastenkirjat kiehtovat lukijaa. Sivuan työssäni myös myyntilukuja ja lasten lukemaan oppimista.

Opinnäytetyötäni varten vierailin kolmeen otteeseen neljälapsisen perheen luona. Vietin heidän luonaan aikaa joitakin viikkoja kerrallaan, ja kävimme usein kirjastossa ja luimme lähes joka ilta ainakin yhden lapsen kanssa yhdessä iltasadun. Tutuiksi tulivat niin Tatu ja Patu, Myyrä sekä Janoschin Panamakirjat. Tutustuin perheen lasten kirjahyllyihin ja annoin kirjastoreissuilla lapsille vapaat kädet valita luettavakseen niin paljon kirjoja kuin he halusivat.

Tämän perheen lisäksi lähetin opinnäytetyöhöni liittyvän kyselyn kuudelle kirjailijalle joista kolme vastasi, sekä Suurperheiden äidit nimiselle Facebook-ryhmälle. Ryhmän 650 jäsenestä kolmetoista vastasi kyselyyni. Kaikista sosiaalisen median äitiryhmistä valitsin kyseisen ryhmän sen asiallisen käyttäjäkunnan takia. Vierailin useissa äitiryhmissä, mutta päädyin kyseiseen yhteisöön sen sydämellisyyden ja aitouden takia.

Tässä opinnäytetyössä käsittelen lyhyesti ja tiivistetysti lastenkirjallisuuden historian noin 1800-luvulta aina nykypäivään saakka, sen kehitystä sekä sitä millaiset lastenkirjat myyvät parhaiten. Tutustun lastenkirjallisuuden eri alalajeihin kuten nonsenseen ja fantasiaan. Luvussa 4 ja 6 käyn läpi sähköisten kirjojen mielekkyyttä ja myyntiä verrattuna painettuihin teoksiin. Sivuan myös sitä miten lapset oppivat lukemaan, ja taidon tärkeyttä lapsen kehityksen kannalta. Toivon opinnäytetyöni olevan hyödyllinen ja helppolukuinen ponnahduslauta lastenkirjallisuuteen.

2 Suomalaisen lastenkirjallisuuden lyhyt historia

Suomessa kansansadut olivat pitkään suosittua ajanvietettä niin talvi-iltojen pimentämissä tuvissa kuin suuremmissakin yhteisöllisissä tapahtumissa. Sadut olivat aikuisten toisilleen kertomia tarinoita, jotka muovautuivat lapsille sopiviksi kertomuksiksi noin 1800-luvulla. Tarinat ovat muovautuneet kertojen suusta suuhun kulkiessaan, ja kansantarinoiden alkuperäiset sepittäjät ovat näin jääneet historian kirjoihin kirjaamatta. Kaunokirjallinen satu kehittyi vähitellen kansansadun pohjalta useita kappaleita sisältäviksi kertomuksiksi. (Kivilaakso 2010, 9.)

Suomenkielisen lastenkirjallisuuden katsotaan alkaneen 1500-luvulla Mikael Agricolan Abckiriasta, ja pitkään alaa hallitsivatkin aapiset ja lukukirjat. 1700-luvulle tultaessa alkoivat perinteiset satukirjat saada jalansijaa katekismusten ja muiden hengellisten oppikirjojen valtaamaan kirjallisuuteen. Vanhin suomenkielinen painettu satukokoelma on vuodelta 1775 Henrik Achreniuksen Caxi Neljättä Kymmenedä Satua. Tämä pienistä tarinoista, faabeleista koottu kokoelma sisälsi nykyäänkin tunnettuja kreikkalaisen satukirjailijan Aisiopoksen eläinsatuja kuten Korppi ja Kettu, sekä muurahainen ja heinäsiirkka. Faabeleille oli ominaiseen tapaan ne sisälsivät aina pienen moraalisen opetuksen. (Piispa 1999).

Korppi konttasi sisälle
 aukastusta akkunasta.
 Siellä se juuston sivalsi,
 ulos kuljetti uhean,
 jota sitten joutumalla
 ruma, syömähän rupesi
 latvassa puun lavian,
 koko korkian petäjän.
 Tämän juuston teurastajan,
 mustan varkahan mukoman
 näki kettu kävelevä,
 astuva puun alati,
 jolle puhkes puhumahan,
 näillä sanoilla saneli:
 ”Oo, sinä korppi korea,
 lintu kaunis kaiketikin!
 Sun on sulkasi suloiset,
 höyhemes varsin valitut.
 Olet kaunis kasvoiltasi

eikä ruma ruumihilta.
 Jos sinä saattaisit sanella,
 suullas pulskasti puhua,
 tuskin löytyisi lähe'es
 kaltaistasi kaunihinta”
 Kohta korppi puhumahan
 aloitta aivan äksiti.
 Samalla suusta suloisen
 juuston varisti, valitun,
 jonka kettu joutumalla
 sitte suuhunsa sivalsi;
 Siitä haukkasi halulla,
 ruhto kaikki ruuaksensa.
 Korppi hämmästy, korea,
 huokais hulluutensa ylitse. (Piispa 1999, 29.)

Bruno Bettelheim kertoo teoksessaan *Satujen lumo* faabeleiden olevan joskus tekopyhiä, mutta aina sisältävän aina avoimesti moraalisen totuuden. Faabeleissa ei Bettelheimin mukaan ole kätkeytyjä merkityksiä, eikä tilaa lukijan omalle mielikuvitukselle. Näissä kertomuksissa lapsen samaistuminen tarinan hahmoihin saa aivan uudenlaisen merkityksen. (Bettelheim 1975, 53-55). Esimerkiksi faabelin *Kettu ja Varis* opetus on olla luottamatta liehakoiviin ja kaunisnaisiin ihmisiin.

1800-luvun loppupuoliskolle tultaessa lastenkirjallisuuden kohdeyleisö oli yhä sivistyneistön lapset. Tämä muuttui Zacharias Topeliuksen ja voimistuneen suomalaisuusaatteen myötä, jolloin ensimmäistä kertaa koettiin tärkeäksi kerätä suomalaisia kansanrunoja sekä –satuja yksien kansien väliin. Topeliuksen tuotannosta ehkä tunnetuimpia ovat *Adalmiinan helmi* sekä *Koivu ja tähti*, jotka molemmat löytyvät esimerkiksi kokoelmasta *Lukemista lapsille* (*Läsning för barn*). (Suojala & Karjalainen 2001, 31.)

Vaijärven (1972) mukaan ainoaksi itsenäiseksi 1800-luvun suomenkieliseksi satukirjailijaksi voitaisiin luonnehtia suomalaisuusmies Tyko Hagmania, joka Topeliuksen varjosta nousi omakustanteisuuteen viidellä kokoelmallaan *Satuja ja Runoja lapsille* (1882-1893)

1800-luvun puolivälissä perustettiin Suomeen kansakoululiike. Kansakoulu irrotettiin kirkon alaisuudesta ja luku- ja kirjoitustaidot levisivät aapisten ja satukirjojen mukana ympäri suomea. Vaikka väkiluku kasvoi 1800-luvun loppupuolella

nopeasti, oli kansakoululaisia väkiluvusta vain 2.5% huolimatta siitä että 1886 kansakouluja oli hieman yli 500, ja kouluttomia kuntia enää 109. Viimeisenä kuntana oman kansakoulunsa sai Velkua, vuonna 1908. (Myyryläinen 1998.)

1900-luvulla lastenkirjoista erkani uudenlainen oksi, nuortenkirjallisuus. Myös tytöille ja pojille alettiin kirjoittaa erilaisia teoksia. Siinä missä suomalaiset sadut saivat vaikutteita esimerkiksi Grimmin veljeksiltä, nousi myös kansansatujen suosio yhä korkeammalle ja korkeammalle. (Suojala 2001, 40.)

Vuosisadan puoliväli oli koko maailmalle rankkaa aikaa mittavien sotien vuoksi, ja oman osansa kärsi myös kustannusala. Sotavuosien aikana julkaisukynnys madaltui, ja laatu sekä kirjallisuuden arvostus laskivat. Syntyi uudenlainen, moderni lastenkirjallisuus joka käsitteli vakaviakin asioita lainaten aiheita ja viitteitä aikuisille suunnatusta kirjallisuudesta. Myös radio, televisio ja teatteri tarjosivat paljon uudenlaista viihdettä lapsille, mikä vuorostaan muokkasi lastenkirjallisuudesta aivan uudenlaista nopeine vuoropuheluineen ja realistisine kuvaelmineen. (Suojala 2001, 40-41.)

Lastenkirjallisuus on muuttanut muotoaan lukuisia kertoja matkallaan lasten leikitys- ja kylvetysrunoista nykymuotoisiin tarinoihin, joissa mummit muuttavat maalta kaupunkiin ja joissa lasten huoltajina seikkailevat vanhempien sijaan tädit, sedät ja muut aikuiset. (Suojala 2001, 31.)

3 Lastenkirjallisuuden tyypit

3.1 Kansansadut ja syntykertomukset

Tunnistamme sadun yleensä aika helposti mielikuvituksellisten ainesten perusteella (Suojala 2001, 31). Saduissa eläimet voivat puhua, toiveet tulevat toteen ja sankarit suorittavat ihmetekoja. Realismin ja todellisuuden kahleet eivät rajoita sadun sankareita.

Sadun mielikuvitukselliset liioittelut, kuten se että joku on vankina pullossa vuosisatojen ajan, tekevät sadun hahmojen reaktiot lapselle uskottaviksi ja hyväksyttäväksi. (Bettelheim 1975, 41)

Satu on eurooppalaisista sanataiteen lajeista ajallisesti syvin. Kansankertomusten tutkijat ovat jaotelleet sadut useisiin alalajeihin. Näistä tärkeimmät ovat eläin-, ihme-, novelli-, legenda-, ja pilasadut. (Apo 2001, 12.) Marja Suojalan (2001, 30) mukaan satu, mielikuvitukseen perustuva, todellisuuden rajat ylittävä kerronnan muoto on lastenkirjallisuuden ydintä. Yhä uudet lukijasukupolvet elävät satujen ja fantasian kautta todeksi haaveitaan, kohtaavat pelkojaan ja matkaavat poluille joita arkielämä ei tavoita.

Kansansatu on perinteinen, anonyymi ja suullisena perinteenä leviävä teksti, jossa voi olla ihmesadun elementtejä. Pohjois-Venäjältä ja Vianan Karjalasta on tallennettu useita kertomuksia esimerkiksi siitä, miten ihminen voi muuttua karhuksi ja taas ihmiseksi. Tällaiset kansansadut ja myytit olivat vakavia kertomuksia ja ne vaikuttivat ihmisten jokapäiväiseen toimintaan. Ne vahvistivat ja ilmaisivat käsitystä siitä, että maailmassa oli arkiympäristön lisäksi muitakin kerrostumia kuten ylinen tuonpuoleinen ja muita toimijoita kuin ihminen ja eläimet. (Apo 2001, 12-27.) Vaijärvi kirjoittaa toimittamassaan kirjassa eläinsaduista näin:

Pikkueläinten puuhien läheisyyden lasta viehättävällä tavalla on tavoittanut Aila Nissinen, joka useissa eläinsatukokoelmissaan yhdistää huumorin elämänmenoon... ..Eläinsadun vaatteet ja aatteet inhimillistetty vaikka tavallisimmin pääpaino onkin tapahtumilla ja vauhdilla, päästään parhaimmissa eläinsaduissamme niin yhteiselämän peilinä kuin filosofisten mietiskelyjen ja luonnontunteen tulkkina sekä lapsia että aikuisia viehättäviin tuloksiin. (Vaijärvi 1974, 69-70.)

Teoksessa Suomalainen Satu 2 Myry Vaipio. (2010, 12) määrittelee kansansadun rakenteeltaan ja tapahtumiltaan konventionaaliseksi. Ne ovat etiologisia eli ne kertovat jonkin ilmiön, olennon tai paikan alkuperän (Suojala 2010, 39). Syntytarinoista meille suomalaisille tutuin on Kalevalan kertomus Ilmattaresta ja yhdeksän vuoden raskaudesta, mutta myös nykykirjallisuuteen mahtuu lukuisia kuvaelmia erilaisten ilmiöiden syntykertomuksiksi. Suojalan Satu vuosituhatosen vaihteessa –artikkelissa käytetään esimerkkinä Mari Mörön satukokoelmaa Pyryhattu ja Viimapää (2002), jonka yhdessä tarinassa taidekurssin käynyt Otto-

jänis maalaa hirvelle viisituhatta kolmion muotoista taulua. Näin saamme selvityksen lukuisille hirvieläimiä –varoituskolmioille, joita näemme päivittäin teiden varsilla.

Suojalan mukaan syntykertomusten ja eläinsatujen suosio osoittavat kansansatujen monien rakennepiirteiden ja motiivien elävän yhä vilkasta elämää. Perinteisen sadun elementtejä muokataan, käännetään ja kyseenalaistetaan sillä sattu on vahvasti intertekstuaalisuuteen pohjaava laji, mikä taasen kertoo sen merkittävästä sosiokulttuurisesta asemasta. (Suojala 2010. 39-41.)

3.2 Nuortenkirjallisuus

Yli 13-vuotiailla on aktiivisempi ja objektiivisempi ote lukemaansa kuin nuoremmilla. Heitä alkavat kiinnostaa tieteelliset väittämät, uudet tekniset ideat, tulevaisuudenkuvitelmat, vieraat maat ja niiden olo, ajankohtaiset tapahtumat, sekä historian, oman maan että kautta maailman tunnetut valtiomiehet tai muut kuuluisuudet. (Vaijärvi 1972, 191)

Niin kauan kuin varsinaisia nuortenkirjoja on ollut, on niissä esiintynyt jako tyttö- ja poikakirjoihin. Siinä missä Eeva Rantakarin (Vaijärvi 1972, 147) mukaan tyttökirjallisuus koostui koti- ja perhekertomuksista ja ihmissuhteiden kuvailusta, keskittyi poikakirjallisuus toimintaan ja seikkailuun kodin ulkopuolella. Vaikka tyttökirjallisuuden kehittyminen sitten Anni Swanin ja Mary Marckin ajoilta on ollut hidasta ja merkityksetöntä. Rantakari esittääkin Vaijärven toimittamassa teoksessa *Lapsi ja kirja 1972* sen, miten vasta 1940-luvulla saatiin kangistuneeseen tyttökirjagenreen vaihtelua, kun sota toi kirjoihin työtyttöjä, pikkulottia ja siirtoväkeä. (Vaijärvi 1972, 147-151.)

Suomalainen nuortenkirjallisuus koki 1950-luvulla useita uudistuksia. Sodan kokeneet kirjailijat olivat ikääntyneet ja isänmaallis-pedagoginen linjaus oli vanhahtava sotien jälkeisille sukupolville. Myös amerikkalaisen nuorisokulttuurin leviäminen ja mainonnan yleistymisen loi uusia tarpeita, joihin kotimaisen nuortenkirjallisuuden oli vastattava. (Heikkilä-Halttunen 2006, 180-181.) Anni Polvan *Tiina-sarja* (1956-1986) sekä Rauha S. Virtasen *Selja-sarja* (1955-1964) sekä Väinö Riikkilän *Pertsu ja Kilu -sarja* (1951-1957) edustavat nykyäänkin rakas-

tettuja kirjasarjoja, jotka edustavat tyylipuhtaasti niin tyttö- kuin poikakirjallisuutta.

Heikkilä-Halttunen kertoo artikkelissaan Nuortenkirjallisuuden kiihkeä murrosikä siitä, miten 1950-luvun jälkeen pinttynyt ja ummehtunut käsitys tyttö- ja poikakirjallisuudesta alkoi hiljaksen mureta. 1960-luvulle tultaessa alettiin puhua melkein aikuisten romaaneista ja nuorten aikuisten romaaneista. Tämä antoi kirjailijoille tilaa käsitellä uudenlaisia aiheita ja teemoja, ja kustantajien sarjakirjamyönteisyys auttoivat mieltämään nuoruuden omana elämänvaiheenaan. (Heikkilä-Halttunen 2006, 184)

3.3 Fantasia – Ruuhometsästä Narniaan

Fantasia osana lastenkirjallisuutta erottuu nykyisin selvästi omaksi lajiksi, eli kirjalliseksi genreksi. Suojalan mukaan sillä on yhä selvät yhteydet sekä satuihin että kansanperinteeseen ja myytteihin. Fantasian erottaa sadusta se, että fantasiassa on aina mukana kaksi maailmaa: primaarinen eli realistinen, sekä sekundaarinen, kuvitteellinen todellisuus jossa vallitsevat omat lakinsa. (Suojala 2001. 36.)

Tiia Puputin Maailmankirjat verkkosivuilla julkaistussa raportissa määritellään fantasiakirjallisuuden yhteisiksi nimittäjäksi yliluonnolliset tai mahdottomat elementit, jotka ovat teoksen kannalta keskeisiä eivätkä esimerkiksi yksinomaan allegroisiksi tarkoitettuja tai kokonaisuuden kannalta vähäpätöisiä. Fantasiakirjallisuudessa yliluonnolliset elementit eivät saa olla yksinomaan uhkaavia, kun taas kauhukirjallisuudessa niiden tarkoitus on yleensä nimenomaan pelottaa lukijaa. (Puputti, 2016.)

Fantasiakirjallisuus voidaan jakaa kahteen karkeaan ryhmään, korkeaan ja matalaan fantasiaan. Korkea fantasia tapahtuu lähes yksinomaan kuvitteellisessa maailmassa, ja sen sivuilla seikkailee usein myös ihmisten lisäksi epäluonnollisia olentoja kuten lohikäärmeitä ja velhoja. Matalalle fantasialle on taas ominaista fantasiamaailman rinnalla olevat perinteinen, meille tuttu maailma. (Suojala 2001, 37.)

Eryteisesti britannialaiseen lastenkirjallisuushistoriaan kuuluvat vahvasti fantasi-
an eri tasot, aina C.S. Lewisin Narniasta aina Richard Adamsin Ruohometsän
kansan seikkailuihin. Edellä mainitut teokset kuvaavat erinomaisesti niin korke-
aa kuin matalaa fantasiaa. Siinä missä Narnian seikkailut puhuvine leijonineen ja
noitineen sijoittuvat korkean fantasiaan, sijoittuvat Ruohometsän tarinat realisti-
seen maailmaan, johon on sekoitettu ripaus fantasialle tyypillisiä ominaisuuksia.
Tässä esimerkissä eläimet käyttäytyvät epätyypillisen inhimillisesti aina villika-
nien sotilasarvoista erinäisiin hierarkkisiin järjestelyihin. Fantasiakirjallisuutta ja
sen eläimistöä tutkittaessa on tärkeää muistaa että eroavaisuudet syntyvät
eläimellisyyden ja inhimillisyyden välisen kahtiajaon ansiosta. (Puputti 2016.)

Suomalaisen satukirjallisuuden modernisoituminen ajoittui 1940- ja 1950-
lukujen taitteeseen. Muutoksen edelläkävijöiksi voidaan lukea Tove Janssonin
Muumi-kirjat, jotka lajitellaan korkean fantasi-
an luokkaan. Kirjojen sisäinen jän-
nite paratiisimaisen elon ja katastrofien välillä luo hienovaraisen pelon ja jänni-
tyksen joka kiehtoo lapsia. (Suojala 2001, 43.) Samalla linjalla jatkoi vuosien
1966 ja 1984 välillä Marjatta Kurenniemi kirjasarjallaan Onneli ja Anneli. Kuren-
niemen maailma on matalaa fantasiaa, jossa uskomattomia asioita voi tapah-
tua, mutta maailma on muuten näennäisen realistinen.

Tytöt löytävät Ruusukujalta kirjekuorellisen rahaa, joka sattuu olevan juuri sopi-
vasti Rouva Ruusupuun, juuri kahdelle pienelle tytölle sopivan pienen omakoti-
talon pyyntihinnan verran. Talosta löytyy kaksi pientä sänkyä, kaksi vaatekaapil-
ista pienille tytöille sopivia vaatteita ja lukuisia hurmaavia asioita. Kirjasarjan
jatkuessa lukija pääsee herkuttelemaan mielenkiintoisilla naapureilla, hurjilla
seikkailuilla ja pikkuruisilla vierailuilla, jotka kaikki toivotetaan sydämellisesti terve-
tulleiksi tyttöjen luo.

2000-luvulla lasten ja varsinkin nuorten fantasiakirjallisuudesta nostan esimer-
kiksi Tomi Kontion teoksen Keväällä isä sai siivet (2000). Kontion kirjassa kak-
soispoikien kotipihaan repeää suuri reikä toiseen maailmaan. Poikien isän sel-
kään kasvaa kotkan siivet ja äiti ja sisko katoavat:

– Se on Austraasia, isä sanoi. – Minä lähden sinne nyt, mutta älkää
hypätkö perääni. Tavataan mahdollisimman pian niin opetan teille

sitten muutaman lentämiseen liittyvän nixsin. Ja ehkä hieman aerodynamiikkaa.

Isä levitti valtavat öljyä tihkuvat siipensä. Hän ravisteli niitä hiukan, että höyhenet oikenisivat. Jokaisella heilautuksella kuului kitinää ja natinaa ja oli vaikea uskoa, että isä pystyisi pysymään ilmassa noilla nukkavieruilla, tahmeilla ja kirskuvilla siivillä. Sitten hän hyppäsi aukkoon. Hän loi vielä viimeisen silmäyksen meihin ja huusi viimeiset sanansa. (Kontio 2000, 16.)

Kirja täyttää matalan fantasian ehdot, sillä siinä kohtaavat tavallinen, maanpäällinen todellisuus, ja ihmeellinen ja outo Austraasia. Teos on ensimmäinen osa Kontion Austraasia-trilogiasta, ja se voitti Finlandia Junior-palkinnon ilmestymisvuonnaan. Keväällä isä sai siivet –kirjassa kuvataan fantasialle hyvin tyypilliseen tapaan perinteisesti hyvä ja paha ja mielestäni suomalaisessa fantasiakirjallisuudessa ammennetaan yhä edelleen klassisesta brittiläisestä fantasiaperinteestä.

3.4 Nonsense

Suojala (2001, 37) kuvailee artikkelissaan nonsensea leikiksi tai peliksi merkityksellisyyden ja merkityksettömyyden välillä. Sille ominaisia ovat kielelliset leikit, reaali maailman logiikasta irtoaminen ja karnevalistinen irrottelu. Nykyisin nonsense on tyylipiirteenä keskeinen osa lastenkirjallisuutta ja kotiutunut monien suomalaiskirjailijoiden tuotantoon. Suomenkielisestä nonsensesta erinomainen esimerkki on Kirsi Kunnaksen runo Jansmakko Erikois:

Marjan pikkusammakko
 hiivapalan söi,
 ja paisui niin kuin taikina
 ja päänsä kattoon löi.
 Ja puhkas katon huis hais hois
 ja hotki tähdet huis-hais-hois
 ja kuustakin söi palan pois
 ja aamusella auringon, huh, auringon
 se nielaisi ja poltti suunsa pahasti
 Marjan pikku sammakko
 Jansmakko Erikois
 sanoi silloin kvo kvo kvo
 kvo vadis vadis kvo kvo kvo
 Ja noitui silloin trekators, trekators
 simsalabim pors-vors-vors
 ja sitten loikki pois (Kirsi Kunnas 1956, 20)

Kirjassa *Miten kirjani ovat syntyneet* 2 Kirsi Kunnas kertoo Jansmakko Erikoisrunon kuvaavan humoristisesti aatteen tai itsetunnon ylenmääräistä paisumista. Kunnaksen mukaan nonsenseen kuuluu elämänilmiöiden irrationaalinen tarkastelu, ja hän kuvaakin omaa tapaa kirjoittaa runoja lattialuukun äkkiarvaamattomaksi avaamiseksi. Hänen mukaansa lapsi elää samaa todellisuutta aikuisten kanssa, mieltäen sen vain eri tavalla. Nonsensen tulkinta on kiinni lukijan iästä ja kokemuspohjasta. Aikuisen syvempi kokemus- ja ymmärrystapa tuo yhteisiin lukuhetkiin rikkautta ja monipuolisuutta. (Kunnas 1979, 206-221.)

Maria Laakso (2014, 64) kirjoittaa väitöskirjassaan pitävänsä nonsensen opettavaisuutta lähtökohtaisesti vanhentuneena konseptina, joka juontaa juurensa vanhanaikaisesta ajatuksesta lastenkirjallisuudesta opettavaisena kirjallisuutena. Laakson (2014, 64) mukaan nonsense ei näyttäydy järjen poissaolona useimmiten muuten kuin suhteessa lukijan itsensä kielentajuun. Teosten sisällä henkilöt saattavat puhua samaa kieltä, josta Laakso käyttää esimerkkinä seuraavaa lyhyttä keskustelua Kari Hotakaisen teoksesta *Satukirja*:

- Olemme lopettaneet sinisen lapion etsinnät, poliisi sanoi Humppa-Veikon ovella. – Se on taivaan tuulissa tai jonkun liiterissä.
- Onko sieltä jonkun liiteristä katsottu? Humppa kysyi.
- On, mutta sehän voi olla jonkun toisenkin liiterissä, poliisi vastasi. (Hotakainen 2004, 56.)

Laakson mukaan poliisin käyttämä ilmaus jonkun liiterissä merkitsee tässä asiayhteydessä samaa kuin kenen tahansa liiterissä, kun taas Humppa-Veikon ymmärryksen mukaan lapio sijaitsee jonkun tietyn henkilön liiterissä. Keskustelu ei keskeydy tällaisista sekaannuksista, vaan dialogi kulkee sujuvasti siitä huolimatta. Lukija tilanteen ulkopuolisena tulkitsijana ja nonsensisten lainalaisuuksien ulkopuolisena kiinnittää kohtaan huomiota. (Laakso 2014, 64.)

Nonsensen esikuviksi käännettiin jo vuonna 1906 Lewis Carrollin *Liisa ihmeimaassa*, Kiplingin *Veikeitä juttuja* 1925 Melinen *Nalle Puh* 1934 sekä Traversin *Maija Poppanen* 1936. Suomalaista nonsensa sai odottaa 1950-luvun vaihteeseen saakka, vaikka suomenruotsalaisessa satukirjallisuudessa sitä esiintyi jo aikaisemmin. (Vaijärvi 1974, 75.) Nonsensen tunnusmerkeiksi luetellaan jännitte merkityksen läsnä- ja poissaolon välillä, tunteiden puuttuminen, leikin- tai pelinomaisen esitystapa sekä voimakas sitoutuminen kieleen. (Suojala 2001, 37.)

3.4 Realistinen lastenkirja

Realismi taiteenlajina syntyi 1800-luvun Ranskassa. Realismin määritellään puolueettomaan todellisuuden kuvaamisen pyrkivä kirjallisuuden suuntaus. Se syntyi vastareaktionä romantiikan kirjallisuuskäsitykselle, joka korosti tunteita ja mielikuvituksen merkitystä. Realismin keskeisinä piirteinä on pidetty yksilöllisiä henkilöitä ja kerrotun maailman yksityiskohtaista kuvitusta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kirjailijat antavat henkilöilleen nimiä, jotka ovat samantaisia kuin aikalaiset nimet. (Tieteen termipankki 2015.)

Erinomainen esimerkki realistisesta lastenkirjallisuudesta löytyy Zacharias Topeliuksen teoksista, kuten kahdeksanosaisesta sarjasta Valterin Seikkailut. Topeliuksen tarinoissa lapset olivat tavallisia tyttöjä ja poikia, joiden turvallista ja rajattua elämää vauhdittivat hahmojen loputon toimeliaisuus ja uteliaisuus. (Karjalainen 2001, 56.)

1950-luvun alusta aina 1980-luvun loppuun saakka jatkunut Anni Polvan Tiina-sarja on monelle suomalaiselle tuttu tyttökirjasarja. Kirjat kertovat Tiinasta, Tampereen keskustaan perheensä kanssa muuttavasta työstä, joka valloittaa niin kirjan muut henkilöitä kuin lukijan hurjalla luonteellaan ja reilulla asenteellaan. Anni Polvan Tiina-kirjat käsittelevät realistisesti niin nuoren tytön sielunmaisemaa ja tunteita, kuin 1950-1980 lukujen Suomea. Sota on juuri loppunut, ja perheet etsivät omaa paikkaansa uudenlaisesta Suomesta.

Tiina-kirjoissa kiipeillään puissa, äiti on kotona pitämässä huolta taloudessa ja isä käy töissä. Tyttöjen pitäisi käyttää mekkoja ja vain pojat saivat tapella. Piha-piiristä löytyykin malliesimerkkejä tytöistä jotka vastasivat 1950-luvun tyttö- ja poikaihanteita. Tiina ei näihin malleihin kuitenkaan sopinut ja tästä syntyvätkin kirjan lähtöasetelmat. Hän on rohkea, reipas, hieman hajamielinen mutta erittäin reilu ja suurisydäminen.

Anni Polvan Tiina-sarjassa on paljon samaa kuin muissakin tyttökirjoissa. Helposti omiin ajatuksiinsa uppoava sankaritar ajautuu kaikenlaisiin hankaluuksiin. Tyttökirjagenrelle tyypilliseen tapaan kirjat sisältävät lyhyitä toisiinsa löyhästi liit-

tyviä jaksoja, jotka kuvaavat sankarittaren elämää pidemmänkin aikavälillä kirjojen itsensä jäädessä suhteellisen lyhyiksi.

Tuija Lehtinen on kirjoittanut useita tyttö-kirjasarjoja, joista yhtenä esimerkkinä nostan esiin Laura-kirjat. Sarjan ensimmäisessä osassa Laura on 13-vuotias, ja asuu uusperheensä kanssa Kissankäpälän kerrostalossa. Laura-kirjoissa käsitellään uusperheen arkea pienessä kerrostalokolmiossa, jossa on aika-ajoin liiankin ahdasta.

Laura on kaunis, kypsä ikäisekseen ja kaikki haluavat olla hänen parhaita ystäviään. Kirja-sarjan draama löytyy ihmissuhteista ja niiden vaikeuksista. Siinä missä Laura itse ei tunne kateutta eikä alemmuudentunnetta muissa sitä riittää. Uusperhe-elämään tyytymätön Sakke-veli ja ympärillä pörräävät teinipojat aiheuttavat kaikenlaisia tunteita nuorena naisenalussa.

Karjalainen puhuu myös modernimmasta kirjallisuudesta kuten Risto Räppääjä – kirjoista, joissa yhdistyvät realismi ja huumori, jotka ovat vuosituhannen vaihteen lastenkirjan selvimmät tuntomerkit. Hän jatkaa kuvaillen kirjaa näin:

Nopolat kuljettavat Ristoa ja hänen neuroottista tätiään Rauhaa väärinkäsitysten saattamana mitä hullunkurisimmasta tilanteesta toiseen. Kirjailijoiden komiikan taju on erehtymätön; on kuin seuraisi tyylipuhdasta komediaa näyttämöllä, jossa lumipalloefektin mukaisesti liikkeelle lähtevä tilanne laukaisee toisen, tämä taas toisen. Lopuksi ollaan siinä, mistä aloitettiin. Vuoropuhelu on osuvaa, napakkaa ja nopeaa, mutta lukijan omille oivalluksilla jää tilaa dialogin taukopaikoissa. (Karjalainen 2001, 58)

Kirjailijat Sinikka ja Tiina Nopola antavat Risto Räppääjä kirjojen lasten kertoa toisilleen vaikeatkin asiat, lasten keskinäisestä jutustelusta käy ilmi niin vanhempien asumuserot kuin kuolemat. Yhteistä tämänkaltaisille kuvauksille vaikeista asioista ovat tietynlainen lapsenomainen kepeys joilla niitä käsitellään. Markku Turusen toimittamassa kokoelmateoksessa Sinikka Nopola kertoo sisarusten kirjoittavan kirjoja istuen vierekkäin näppäimistön yllä. Hän kertoo juuri tämän olevan syynä Nopoloiden kirjojen dramallisiin ja repliikintäyteisiin teoksiin. Näin syntyneet Alibullenin neidit, Kattilakosken Heinähattu ja Vilttitossu sekä Risto Räppääjän Nuudelipää ovat ikimuistoisia hahmoja. (Nopola 2012, 279-305.)

Tittamari Marttisen kirjassa *Ikiliikkuja Timjami* (1999) poika matkustaa jatkuvasti. Isä asuu pohjoisessa, äiti Helsingissä, Isovanhemmat Jyväskylässä, kummitäti Lapissa ja kummisetä kaukana Italiassa. Kirjan mukaan Timjami tuntee olevansa pikakirja tai bumerangi, joka sinkoilee kaupungista toiseen. Ritva Toivolan *Musta Miksu, taikurikissa* (1999) teoksessa käsitellään äidin uutta poikays-tävää ja uutta isäehdokasta Miksu-kissan ihmeellisten ilmestystempujen kautta.

Rikaman (1978, 132-136) mukaan realismin tehtävän on ympäristön ja todellisuuden objektiivinen kuvailu. Itse lapsena ja nuorena sekä realismia että korkeaa fantasiaa lukeneena löysin aikanaan molemmista itselleni nykyäänkin tärkeitä tarttumapintoja.

3.5 Lasten tieteiskirjallisuus

1880-luvulla alkoi ilmestyä tieteiskirjallisuudeksi luokiteltavaa aineistoa kotimaisiin lehtiin, sen kuitenkin jäädessä vielä tässä vaiheessa marginaaliviihteeksi. Jari Koposen artikkelissa (*Politiikkaa ja kuolemansäteitä*, 2015) käy ilmi, että ensimmäinen suomalainen science fiction –romaani julkaistiin jo tsaarinaikaan. Tämän teoksen kuvaelmat kauhun tasapainosta ja nationalismin nimissä tehdyistä raakuuksista ovat säilyneet tuoreina tähän päivään asti. Ensimmäisenä suomalaisena science fiction –romaanina pidetään Edwin Christiansonin *Med den starkares rätt. Kaptenlöjtnant von Wides minnen från kriget 1920-1921* -teosta, joka julkaistiin 1910.

Vuonna 1912 julkaistiin Arvid Lydecken neljä novellia sisältävä kokoelma *Täh-timaailmassa seikkailuja*, jotka ovat saaneet vaikutteita esimerkiksi H. G. Wellsin tieteiskirjallisuudesta. Lydecken novellit käsitelivät esimerkiksi avaruusmatkailua ja maahan kohdistuvia hyökkäyksiä. Häntä pidetään suomalaisen tieteiskirjallisuuden isänä.

Suomalaisen lasten tieteiskirjallisuuden huippunimistä haluan tuoda esille esimerkiksi Laura Lähteenmäen *North End* –kirjasarjan. Sarja käsittelee tulevaisuuden suomea, jossa suuren Muutoksen jälkeiset talvet ovat kylmiä ja kesät

kuumia. Kirjasarjan ensimmäisessä osassa seurataan teini-ikäisen tytön sopeutumista uuteen kotipaikkakuntaan, jota vaikeuttavat vanhempien ero, haastavat ystävyysuhteet ja pikkuveli.

Suomalaisessa lasten tieteiskirjallisuudessa itse futuristisuus on kokemani mukaan toissijainen asia, ja hahmot ovat kaikesta huolimatta hyvin rinnastettavissa realistisen lastenkirjallisuuden hahmoihin. Maailman dystopisuus ja futuristisuus käy toki ilmi esimerkiksi Lähteenmäen kirjoistakin esitetystä isovelji valvoo-tyyppisestä järjestelmästä, sekä kulutusvalintojen ekologisuudesta. Tällaista tieteiskirjallisuutta kutsutaan Typpön (2007) mukaan pehmeäksi scifiksi, kun taas kovaksi scifiksi ja avaruusoopperoiksi luonnehditaan tieteiskirjallisuutta, joissa muutos nykypäivään on huomattavasti suurempi.

Johanna Sinisalon vuonna 2010 julkaistu Möbiuksen maa on hyvä esimerkki hieman kovemmasta scifistä. Kirjassa kahdeksanvuotias tyttö tapaa oudon kissan ja rannekorun avulla joutuu rinnakkaistodellisuuteen, Rinkulaan. Möbiuksen maa on suunnattu nuoremmille lukijoille, ja sen keskeisiä teemoja ovat oman itsensä, ja omien vahvuuksiensa löytäminen. Teoksessa viitataan genren klassikoihin, eikä kirjailija pelkää käyttää nuoremmille lukijoille ehkä haastavia matemaattis-filosofiaa pohdiskelija.

Harmaansininen möhkäle, jota Pii oli pitänyt yhtenä kivenä toisten joukossa ja jonka päällä Pii oli istunut, oli haljennut. Se oli ollutkin jonkinlainen muna, ja hän oli ilmeisesti hautonut sitä, sillä siitä oli kuoriutunut perin outo otus. Otus näytti lähinnä pieneltä hylkeeltä, mutta sillä oli evien sijasta pikkuiset näppärän näköiset tassut, ja pyrstön tilalla kaksi lyhyttä evämäistä takajalkaa. Otuksen turkki kiilsi kosteana ja se näytti vähän takkuiselta kuin vastakuoriutunut kananpoika. (Sinisalo 2010, 45.)

4 Millainen on hyvä lastenkirja?

4.1 Millaiset lastenkirjat myyvät?

”Humpsis pumpsis tennispallo, hutkis, putkis, kopsis kallo! Harrastus, parrastus, huputi-juu!” Näin alkaa Mauri Kunnaksen teos Herra Hakkarainen harrastaa (

2014). Se on vuoden 2014 myydyin kotimainen lastenkirja. (Suomen Kustannusyhdystys 2015.)

Suomen Kustannusyhdystys ja Kirjakauppaliitto ry:n tilaamat Suomi lukee – tutkimukset selvittävät yksityisten ihmisten kirjojen ostotapoja. Tutkimus on toteutettu vuosina 1995, 2003 ja 2008, ja sen mukaan viisi tärkeintä seikkaa uuden kirjan hankkimiselle ovat sisältö, kirjailija, hinta, kovakantisuus ja takakanen seloste. Samoja kriteerejä tukevat vuoden 2014 myyntitilastot. Sekä kotimaisten että ulkomaisten listojen kärjessä roikkuvat jo tunnetut kirjailijat sekä Elina Pullin ja Terese Bastin Loruttele Sylitellen (2014) kirja, jota jaettiin maksutta äitiyspakkausten yhteydessä. (Suomen kustannusyhdystys 2014.)

Mauri Kunnaksen Herra Hakkarainen harrastaa on tietokirjamainen huumorilla etenevä lastenkirja. Kirjan sankari Herra Hakkarainen kokeilee unissa kävellessään erilaisia harrastuksia aina ratsastuksesta shakkiin. Kirjan kuvitus on myös Kunnaksen käsialaa ja se jatkaa samaa uskomattoman yksityiskohtaista maailmaa kuin Kunnaksen kymmenet aiemmatkin kirjat. Kuvista löytyy uutta useampienkin lukukertojen jälkeen.

Elina Pullin kirjoittama ja Terese Blastin kuvittama Loruttele sylitellen – Farnramsor jaettiin myös osana vuoden 2014 äitiyspakkausta. Loruttele sylitellen -kirja kehittää lapsen ja vanhemman kiintymyssuhdetta erilaisten leikkien, halailun ja sylittelylorujen kautta. Kirjan värikkäät ja kirkkaat kuvat ovat lapsille mieleisiä. Kirjaa myytiin vuoden 2014 aikana 32 500 kappaletta. (Suomen kustannusyhdystys 2014.)

Kolmanneksi suosutuin oli Aino Havukaisen ja Sami Toivosen Tatu ja Patu, syömään! (2014). Kirjaan on pakattu laajasti ja riemukkaasti paljon tietoa syömisestä. Toivosen kuvitukset ovat tuttuja jo 1990-luvun loppupuoliskolta, ja Havukaisen riemukkaat tarinat ovat viihdyttäneet myös useita vuosia. Kirjan kohderyhmä on parivaljakon entisten töiden mukaan erittäin laaja. Tatu ja Patu –kirjoja jaksavat lukea koululaiset, vanhemmat ja perheen pienimmätkin.

Kirjakauppaliitto pitää myös kuukausittaista tilastoa eniten myyneistä teoksista. Tämä tilasto perustuu kirjakauppojen, verkkokauppojen sekä lehtipisteiden kirjamyyntiin. Esimerkiksi vuoden 2015 joulukuussa lista oli seuraavanlainen:

1	Havukainen Aino, Toivonen Sami	Tatun ja Patun ihmeellinen jouluku	Otava
2	Kunnas Mauri	Kesä Koiramäessä	Otava
3	Nopola Sinikka ja Tiina	Ristö Räppääjä ja yöhaukka	Tammi
4	Sumanen Nadja	Rambo	Otava
5	Pääskysaari Jenni, Sjöblom Nana	Tyttö, sinä olet...	Otava
6	Liukas Linda	Hello Ruby	Otava
7	Kunnas Mauri	Joulupukin soiva laulukirja	Otava
8	Rowling, J.K. & Kay, Jim	Harry Potter ja viisasten kivi	Tammi
9	Parvela Timo	Ella ja kaverit liemessä	Tammi
10	Kunnas Mauri		Otava

Taulukko 1. Kirjakauppaliiton 10 myydyintä lastenkirjaa joulukuussa 2015 (Kuva: Kirjakauppaliitto ry 2015)

Jos tilastoa verrataan viiden vuoden takaiseen tilastoon, nähdään että samat kirjailijat pyörivät edelleen joulukuun myynnin kärkikymmenikössä.

1	Havukainen Aino, Toivonen Sami	Tatun ja Patu supersankareina	Otava
2	Sini Kolu	Me Rosvolat	Otava
3	Kunnas Mauri ja Tarja	Hurja-Harri ja pullon henki	Otava
4	Remes Ilkka	Riskiraja	WSOY
5	Disney Walt	Pako kielletystä laaksosta ja muita Don Rosan parhaita	Sanoma Magazines
6	Nopola Sinikka ja Tiina	RR kuin Ristö Räppääjä	Tammi
7	Laine Lasse J ja Kalliola Iiris	Suomen lasten luontokirja	Otava
8	Parvela Timo	Ella ja Yön ritarit	Tammi
9	Hämeen-Anttila Jaakko ja Hieta Heli	Tuhat ja yksi yötä	Otava
10	Meyer Stephenie	Bree Tannerin lyhyt elämä	WSOY

Taulukko 2. Kirjakauppaliiton 10 myydyintä lastenkirjaa joulukuussa 2010. (Kuva: Kirjakauppaliitto ry 2015)

Edellä mainitut tilastot esittävät hyvin sen, miten tutut nimet kuten Tatu ja Patu, Ristö Räppääjä ja Kunnaksen lukuisat teokset pitävät vuodesta toiseen kärki- paikkaa joulukuussa myydyimpien lastenkirjojen listoilla. Syy tähän on todennä-

köisesti kirjojen joulumyynti, jolloin lapsille ostetaan tuttuja teoksia. Jos vertaamme näitä kahta joulukuista myyntitilastoa esimerkiksi vuoden 2015 kesä-heinäkuuhun, löytyy listoilta enemmän käännskirjallisuutta.

1	Youngs Clare	Etsi, löydä, askartele!	Kustannus-Mäkelä
2	Green John	Arvoitus nimeltä Margo	WSOY
3	Pääskysaari Jenni, Sjöblom Nana	Tyttö, sinä olet...	Otava
4	Perkiö Soili (toim.)	Soiva laulukirja	Tammi
5	Kinney Jeff	Kohtalo kolhii	WSOY
6	Green John	Tähtiin kirjoitettu virhe	WSOY
7	Green John	Kaikki viimeiset sanat	WSOY
8	Parvela Timo	Paten jalkapallokirja	Tammi
9	Kirkkopelto Katri	Soiva metsä (+cd)	Lasten Keskus
10	Nopola Sinikka ja Tiina	Risto Räppääjä ja yöhaukka	Tammi

Taulukko 3. Kirjakauppaliiton 10 myydyintä lastenkirjaa kesä-heinäkuussa 2015. (Kirjakauppaliitto 2015.)

Kirjakauppaliiton mukaan vuoden 2014 aikana lasten- ja nuortenkirjojen myynti nousi 1,9 prosenttiyksiköllä. Tähän tilastoon ei kuitenkaan ole sisällytetty sähkö- ja äänikirjoja eikä ulkomaalaisista verkkokaupoista tilattuja kirjoja.

4.2 Minkälaiset kirjat kiinnostavat?

Kustannuspiirit käyvät kohti armotonta murrosta. Kirjoja julkaistaan enemmän kuin koskaan, mutta niiden myynti on haastavampaa vuosi vuodelta. Kirjojen kirjoittamisesta on tullut helppoa, sillä lähes jokaisesta kodista löytyy tietokone ja internetyhteys, jolla lähettää vastavalmistunut teos omakustanne-painoon. Myyntilukujen huiput ovat tunnettuja kirjailijoita, mutta se ei vähennä esikoiskirjailijoiden tunkua alalle.

Kai Vakkurin mukaan tavanomaisten kirjojen elinkaari voidaan jakaa kolmeen osioon. Lyhytikäisiin, menekkikirjoihin ja jatkuvamenekkisiin eli pitkäaikaisiin kirjoihin. Omakustanteet kuuluvat Vakkurin mukaan lyhytikäisiin kirjoihin, joiden myynnin ratkaisevat pari ensimmäistä kuukautta. Vakkuri esittelee myös kirjas-

saan luokan menekittömät kirjat, johon voidaan päätyä huonolla jakelun suunnittelulla. (Vakkuri 2013, 32.)

Havaintojeni mukaan kirjakauppojen eniten myydyistä lastenkirjoista löytyy uutuuksien lisäksi klassikoiden uusintapainoksia. Kolme Tove Janssonin muumi-kirjaa, Tuula Kallionniemen Riehurine 1, sekä Astrid Lindgrenin Peppi Pitkätossun tarina ovat saaneet uuden julkaisupäivän kanteensa, mutta löytyvät useista kodeista jo vuosien takaa. Myös näitä kirjoja yhdistävät kovakantisuus, kirjailijan tunnettavuus, hinta ja jo tuttu sisältö.

Muun muassa Suomalaisen kirjakaupan myydyimmistä lastenrunokirjoista ovat Tuomas Väätäisen Hurmaava hepokatti (2014) ja Maatilan runoja (2014). Molemmat teokset ovat runokokoelmia kulloisenkin aihealueen eläimistöistä. Kirjaa luettaessa tutustuu possuihin, lehmiin, lampaisiin, tuhatjalkaisiin ja sarvijaakkoihin. Lapsille suunnatusta runoudesta 2000-luvulla nostan esille kaksi teosta: Hannele Huovin ja Karoliina Pertamon Ihme Juttu! (2012) ja Jukka Itkosen ja Matti Pikkujämsän Astronautin rusinapulla (2013). Siinä missä teos Ihme Juttu! sisältää 44 runoa lajiteltuina viiteen eri kategoriaan, on Astronautin rusinapulla kokoelma ruoka-aiheisia runoja. Niissä kerrotaan suoraan ja rehdisti se, mitä ruoka on ja mistä se tulee. Runoja on kokoelmassa monen pituisia ja eri tyyliä. On hauskoja ja on asiapitoisia. On pitkiä ja lyhyitä. Itkosen näppäimistöiltä on irronnut jo kymmeniä runoteoksia, novelleja, lastenromaaneja, näytelmiä ja kuunnelmia. (Suomalainen Kirjakauppa 2015.)

Pinnalla ovat pysyneet myös kirjasarjat. Tuttujen Neiti-Etsivän ja Viisikko –sarjojen rinnalle ovat nousseet Johanna Hulkon Geoetsivät, Sinikka ja Tiina Nopolan Risto Räppääjä ja Siri Kolun Me Rosvolat vain muutamia mainitakseni. Myös muiden kirjakauppojen listaukset näyttävät samantapaisilta. Eniten myydyissä teoksissa on jo tuttuja tekijöitä ja teoksia, sekä elokuvista ja TV:stä tuttuja hahmoja. (Tuusulan kunta 2013.)

4.3 Minkälaiset lastenkirjat vetoavat yleisöön?

Osana opinnäytetyötäni järjestin Facebook-sivustolta löytyvässä ”Suurperheiden Äidit” -ryhmässä pienimuotoisen kyselyn siitä, millaisia kirjoja perheissä nykypäivänä luetaan. Koska itse en ole suurperheen äiti, lähestyin ryhmää kysymällä ylläpitäjiltä lupaa julkaista Google Form -muotoisen kyselylomakkeeni ryhmän sisällä. Vihreää valoa pyynnölleni saaneena julkaisin kyselyni Suurperheiden Äidit ryhmässä 1.9.2015, ja suljin mahdollisuuden vastata kyselyyn 5.9.2015 jolloin itsekkin poistuin ryhmästä ylläpidon toiveiden mukaisesti.

Lomake (liite 1) sisälsi viisi kysymystä, joilla kartoitettiin niin vastanneiden mielipiteitä hyvästä lastenkirjasta, hyvistä runokirjoista ja siitä miten talouksissa valitaan luettavat lastenkirjat. Viimeiseksi kysyin myös e-kirjojen mieluisuutta ja sitä kuinka tuttuja ne ovat perheille.

Hyvältä lastenkirjalta vastanneet hakivat hauskuutta, yksinkertaisuutta ja pientä jännitystä. Vastaajat kokivat, että selkeäkielisyys ja pienikin opetus tarinan loppupuolella tekevät lastenkirjasta erinomaisen. Yksi vastaajista luonnehti hyvää lastenkirjaa näin:

Värikäs ja hyvin kuvitettu. Siinä on huumoria ja normaalia arkea, pieniä iloja mutta myös murheita. Hyvä lastenkirjaa on myös opettavainen, ei pelkästään vaan vähän huomaamatta. Kuten vaikka Muumikirjat joissa erilaisuus on ihanaa. (Äiti 4, 2015.)

Selkä kuvainen ja suurilla fontilla kirjoitettu. Liikaa tekstiä per sivu, saa lapsen kyllästymään. Aina ei lapsella ole malttia odottaa että sivu käännetään ja tarina jatkuu. (Äiti 7, 2015.)

Hyvää lastenrunokirjaa kuvailtiin sanoilla ”Iloinen, värikäs, oivaltava.” Tämä lause tiivistä erinomaisesti muidenkin vastanneiden toiveet lastenrunokirjalta. Tämä kuvastaa myös erinomaisesti lastenrunokirjoja, kuten Tuomas Väätäisen Hurmaava hepokatti (2014) ja Maatilan runoja (2014).

Esko-Pekka Tiitisen mukaan hyvä lastenkirja on rehellinen tunteille. Se koskettaa lapsia mutta myös aikuisia. Tiitisen mukaan tällaisten lastenkirjojen luominen voi olla haastavaa ja vaatii lasten tasolle nousemista, kunnioitusta ja erilai-

suuden hyväksymistä sen kaikissa muodoissa (Tiitinen 2016.) Lapsilla ei ole ennakkoluuloja, eikä kirjailijallakaan niitä tulisi olla.

Vastauksista kävi ilmi, että kaikkien vastanneen talouksissa luettiin lastenkirjoja päivittäin. Osassa talouksia jopa useita illassa. Vastausten joukosta löytyi vanhempia jotka kannustavat jo lukemaan oppineita lapsia lukemaan lisää erilaisin palkinnoin, sekä niitä joissa pienimmätkin hakivat itsenäisesti itselleen kirjahyllystä iltaluettavaa. Seuraava kysymys koskikin juuri sitä, kuinka luettavat teokset valitaan.

Tärkeimmäksi kriteeriksi lastenkirjoja valittaessa nousivat lasten mieltymykset. Mielenkiintoinen kansikuva tai koulussa jo tutuksi tulleet teokset saivat lapsen tarttumaan kirjaan itsenäisesti. Myös vanhempien omat lukukokemukset vaikuttivat kirjoihin joita perheissä luettiin:

Kunnaksen kirjat eksyvät hyllyyn nimen perusteella. Nuortenkirjoissa vaikuttaa kirjasarjan tunnettuus/onko se kehuttu hyväksi. Lasten kuvakirjat tai vähätekstiset kirjat, niissä vaikuttaa paljon kuvitus – onko värikäs tai puoleensa vetävä ja onko aihe lapselle mieluinen tai sitten aikuisen mielestä ”tarpeellinen” eli käsitelläänkö siinä jostain lapsen kehityksen kannalta ajankohtaista asiaa. (Äiti 13, 2015.)

Omat lasten suosikit on hankittu lapsillekin. (Äiti 8, 2015.)

(Kirjat valitaan luettavaksi) lasten mielenkiinnon mukaan. Jos joku on todettu hyväksi kirjaksi, luemme samaa sarjaa olevia kirjoja. Tunnettavuus ei vaikuta valintaan. (Äiti 9, 2015.)

Sähköisiä lastenkirjoja ei vastanneiden perheissä luettu. Esimerkkinä painettujen teosten monipuolisuudesta ja mielekkyydestä antoi esimerkiksi seuraava vastaus:

Meillä ei lapset välitä e-kirjoista. Kunnnot kirjat kulkevat matkoissa mukana, ovat mallina piirtelyissä ja saavat monet eri roolit leikeissäkin. Esim. Kunnaksen hassunkurin lintukirja on usein koululeikissä oppikirjana. Samoin jotkut runokirjat ovat prinsessaleikeissä päiväkirjoina, pienet sievät kirjat. (Äiti 7, 2015.)

Muut mielipiteet sähköisestä kirjallisuudesta olivat tiiviimpiä ja ehkä jopa negatiivisempia, mutta niiden mielipide oli selvästi lähtöisin vanhemmista itsestään. Esimerkiksi äitien 2 ja 9 vastaukset:

Mielummin perinteiset kirjat. Haluamme säilyttää lapsillemme ”ai-dot” käsinkosketeltavat kirjat. (Äiti 2, 2015.)

En pidä ajatuksesta, että lapsi katsoo ja kuuntelee yksin e-kirjaa. Minusta kirjan tarkoitus on lukea yhdessä vanhemman kanssa. (Äiti 9, 2015.)

Kirjojen vetoavuutta yleisöön voidaan tutkia myös kirjojen saavuttaman suosion ja palkintojen kautta. Suomessa jaetaan lukuisia palkintoja lastenkirjallisuudelle, joista seuraavaksi nostan esille muutaman esimerkin.

Topelius-palkinto on Suomen vanhin nuorisokirjallisuuspalkinto, joka jaetaan vuosittain parhaalle kotimaiselle lasten- tai nuortenkirjalle. Vuonna 2016 palkinnon sai Siiri Elorannan teos *Surunhauras, lasinterävä*. Rudolf Koivu palkinto jaetaan joka toinen vuosi. Palkinnon sai vuonna 2015 Satu Kettunen, teoksellaan Otso Aarnisen salaperäinen seikkailu (Lastenkirjainstituutti 2015.)

Kirjapalkinnoista puhuttaessa on tuotava esille myös Finlandia Junior –palkinto, jota on jaettu vuodesta 1997. Tämän palkinnon ovat voittaneet muun muassa 2014 Maria Turtschaninoff teoksellaan punaisen luostarin kronikoita, 2013 Kreetta Onkelin Poika joka menetti muistinsa sekä 2012 Christel Rönss kirjallaan *Perin erikoinen muna*. (Suomen kirjasaatiö 2015)

5 Kuinka kirjoittaa lapselle?

5.1 Kuinka lapsi oppii lukemaan

Current Biology lehden 2009 julkaistussa artikkelista käy ilmi, että jo vastasyntyneet itkevät äidinkielelleen ominaiseen tapaan. Saman tutkimuksen mukaan vauvat pystyvät viimeisen raskauskolmanneksen aikana omaksumaan niin melodioita kuin puhetta. Anna-Leena Välimäen ja Marja Nurmilaakson saateteksissä teoksessa *Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* käy ilmi, pienen lapsen kielen kehityksen lähtevän liikkeelle viimeistään syntymästä. Lapsen kielen ja vuorovaikutuksen merkitystä voi lapsen kehityksessä

kyllin korostaa sillä ongelmat kielen ja puheen alueella ennakoivat hankaluuksia myös sosiaalisella alueella.

Lapsi oppii ympäristöstään tavallisia kotipiirin sanoja, joita voidaan kerrata kirjoista lukien. Lapsen niin kutsutun huutovaiheen ja jokeltamisvaiheen jälkeen on tärkeää puhua asioista niiden oikeilla termeillä. Jääkarhu ei ole nalle, eikä traktori auto. Kirjailijan on hyvä lapselle kirjoittaessaan ottaa huomioon sanojen symbolinen synty ja artikulaatio. Nämä kaksi teemaa toistuvat vahvasti lapsen harjoittelussa äänten jäljittelyä ja varsinaista puhetta. (Vaijärvi 1927, 23.)

Brockmanin (2011) mukaan lapsen kielellinen kehitys alkaa kielellisestä ymmärtämisestä, jatkuu puhumaan oppimisella ja etenee lukemaan oppimiseen ja lopulta kirjoitustaitoon. Lukemaan oppiminen on siis yksi virstanpylväs kielellisen kehityksen jatkumossa. VAU-verkkosivun julkaisussaan Brockman viittaa tutkimukseen, jossa todettiin helppoa oppimisen alkua ennakoi muun muassa kirjallisen materiaalin määrä kotona. Myös vanhempien koulutustaso sekä lapsen varhainen kirjainten tuntemus luettiin helpoin oppimisen edistäjinä.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton ylläpitämältä vanhempainnetti-sivustolta löytyy paljon tietoa eri-ikäisten lasten kehityksestä. Näitä sivuja tutkiessani kävi ilmi, että 4-vuotias elää puhumisen kulta-aikaa. Tähän ikäluokkaan kuuluu lapsen jatkuvat kysymykset ja valtava mielenkiinto kaikkea uutta kohtaan. MML:n mukaan ikävuosiin 5-6 saavuttaessa lapsia alkavat kiehto numerot ja kirjaimet. Lapsi oppii hahmottamaan oman nimensä ja muodostaa kekseliäitä sanayhdistelmiä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015.)

Suomessa lapset opetetaan lukemaan KÄTS¹-menetelmän avulla. Ensin lapset opetetaan tunnistamaan kirjain ja sitä vastaava äänne, jonka jälkeen äänteet yhdistellään tavuiksi ja tavuista sanoiksi. (peda.net 2015)

Lukemaan oppiminen aloitetaan yleensä vokaaleista. Äänteitä ja kirjainten nimiä harjoitellaan lorujen ja tarinoiden kautta. Pikkuhiljaa äänitteitä aletaan yhdiste-

¹ KÄTS, eli menetelmä jolla aluksi opetellaan tunnistamaan kirjain ja sitä vastaava äänne,

lemään tavuiksi, ja tavuja sanoiksi. Koulun aloittavista lapsista noin kolmasosa osaa lukea jo jonkin verran. Useimmat tunnistavat aakkoset ja niitä vastaavat äänteet.

Tutkimuksen aikana tuli tutuksi termi herkkyyysvaihe. Se osuu eri tutkijan ja eri lapsen kohdalla jonnekin kolmen ja seitsemän ikävuoden välimaastoon. Tällöin lapsi alkaa tunnistamaan kirjaimia, ja tällöin on tärkeää, että kasvattaja huomioi lapsen kasvavan kiinnostuksen kirjoitettua maailmaa kohtaan. Usein lasten ensikirjat ovat lyhyitä, vähäsanaisia kuvakirjoja, joissa toistetaan lapselle jo tuttuja termejä ja asioita. Tällainen on esimerkiksi Pipsa Possu-kirjasarja. Kirjoissa possusisarukset kohtaavat kaikenlaista uutta ja jännittävää tuttujen aikuisten ollessa aina tarvittaessa lähellä.

Sivuston peda.net mukaan noin kolmasosa koulun aloittavista lapsista osaa lukea. Useimmat tuntevat osan kirjaimista ja näitä taitoja kartoitetaan lapsen ensimmäisten kouluvuosien ajan. Lapselle tarjotaan erityisopetusta, ja viimeistään ensimmäisen kouluvuoden keväällä lapset osaavat tavallisesti yhdistellä äänneitä ja lukea helppoja sanoja. Pedan artikkelin mukaan toisen lukuvuoden loppuun mennessä lapset osaavat jo lukea helppoja lauseita tarkasti ja sujuvasti. Kodin ja koulun välinen yhteistyö tukee lapsen oppimista. (Peda.net 2015.)

5.2 Kohderyhmänä lapset

Sadut ja tarinat edistävät lapsen henkistä hyvinvointia ja kehitystä. Lapsi voi samaistua sadun päähenkilöön, joka sadun edetessä selviytyy yksin tai oppii luottamaan itseensä tai uusiin ystäviin. Tarinoista ja saduista lapsi saa rohkaisevia vaikutteita, joita päiväkodeissa ja koulussa tarvitaan. Lapsi oppii paheksumaan ylimielisyyttä ja röyhkeyttä. (Ylönen 2000, 28-29.) Sadut edistävät erilaisten asioiden oppimista, mutta tärkeintä saduissa on tunne-elämään vaikuttaminen. Sadun merkitys muodostuu yhtäläillä itse sadun luetusta versiosta, lapsesta itsestään ja tilanteesta, jossa satua tulkitaan. (Ylönen 2000, 7-8.)

Bettlehemin mukaan lapsi tarvitsee taikuutta. Sadut etenevät tavalla, joka vastaa lapsen tapaa kokea maailmaa. Lapset voivat saada jopa paljon enemmän lohtua saduista, kuin muista lohdutteluyrityksistä. Kirjailijan mukaan kaikki luku-

taidottomat ja lukutaitoiset lapset otaksuvat, että heidän suhde elottomaan maailmaan noudattavat samoja piirteitä elollisen maailman kanssa. Esimerkiksi lapsi uskoo nukkensa nauttivan silittelystä ja oven törmänneen lapseen tahallaan. Juuri tällaisen ajatusmaailman takia lapsen mielestä on uskottavaa ihmisen muuttuminen eläimeksi tai hirviöksi (Bettelheim 1975, 58-61.)

Osana opinnäytetyötäni toteuttaman kirjailijoille suunnatun kyselyyn vastannut Tuula Korolainen kertoo tarinan merkityksestä näin:

Kun olen lukenut koulussa ääneen runoni Hiirivaari on kuollut, seuruksena on joskus ollut luokallinen kertomuksia omista menetyksistä, kuolleesta mummosta allergian vuoksi pois annettuun koiraan tai eron vuoksi muuttaneeseen isään. Runo palvelee lapsilla samoja asioita kuin aikuisillakin, myös terapiaa ja kauneuden tarvetta. (Korolainen, 2015)

Jotta satu saavuttaa lohduttavuudellaan ja merkityksellään on Bruno Bettelheimin mukaan se nimenomaan kerrottava eikä luettava. Kertominen antaa lukijalle mahdollisuuden venyttää sadun piirteitä tilaisuuteen sopiviksi. Bettelhiem esittää esimerkiksi kansansatujen muuttuneen muodon historian mukana. Jokainen kertoja on satua kertoessaan jättänyt sadusta pois ja lisännyt siihen aineksia tehdäkseen sen merkittävämmäksi itselleen ja kuulijalleen. (Bettelheim 1975, 186)

Varsinkin runokirjat ovat kohderyhmiltään hyvin venyviä, jolloin kirjailijan ei ole tarve ajatella lukijoiden iä turhan tarkasti. Kun idea syntyy siitä voi aina kirjoittaa. Usein kohderyhmä tarkentuu vasta teoksen myöhemmissä vaiheissa, kun suurin osa teksteistä on jo kirjoitettu. (Korolainen 2015) Korolaisen mukaan lapsia kiinnostavat yleensä hauskat, jännittävät ja toiminnalliset teokset. Samoin ihmisten välinen draama vetoaa varsinkin hieman vanhempiin lukijoihin.

Kaija Salonen toteaa Vaijärven toimittamassa kirjassa (Lapsi ja Kirja 1972, 186-187) sen miten jo 4-6 –vuotiaat lapset ovat aktiivisia ja kykeneviä vastaanottamaan tietoja asioista, jotka ovat heitä tai heidän ympäristöään lähellä. On kuitenkin muistettava, että tämä on myös ikä jolloin lapsi ei pysty täysin erottamaan mielikuvitusta ja todellisuutta. Pieniin lapsiin on pyritty vaikuttamaan kuvakirjojen välityksellä niin uskonnollisesti, poliittisesti kuin syyttävästi. Salonen

esittää artikkelissaan esimerkin siitä, miten lapsille opetettiin Hitlerin Saksassa kuvin ja runoriimein miten hirvittäviä, paholaisen kaltaisia olentoja juutalaiset olivat. (Salonen 1972, 186-187.)

Bettelheimin teosta lukiessani käy ilmi usein niin monen sadun alkuperäinen opetus. Kilttien lasten ei tulisi kuunnella ja uskoa hienosanaisia aikuisia. Tälläinen on esimerkiksi alkuperäinen versio Punahilkasta, joka päättyy siihen että Iso paha susi haukkaa pienen kiltin tytön suuhunsa. Samanlainen kohtalo on myös faabelin Korppi ja kettu tarinan juustolla, joka tipahtaa korpin suusta ketun luetellessa kehuja. Samanlaisia opetuksia on tarinoissa useita, ja ne jäävät pienten lasten mieleen turvaksi ja opetuksiksi suuren maailman vaaroista.

Salosen teoksessa kerrotaan 6-9 –vuotiaiden lasten laajasta tiedonhalusta ja siitä, miten näin nuoret eivät vielä ole itsenäisesti ajattelevia yksilöitä. He keräävät kaikkea eteen tullutta tietoa ja haluavat päästä selville tapahtumien tai esi-neiden yksityiskohdista. Keksivän ja kokeilevan ikäkauden uteliaisuutta tyydyttävät Vaijärven mukaan esimerkiksi Tietohyrrä-sarjana kirjat, joissa lapsille tuttuja asioita kuvataan seikkaperäisen tarkasti asiategstein (Salonen 1972, 198).

Yli yhdeksänvuotiaat alkavat koota irrallisia tietoja pieneksi kokonaisuudeksi tehden omia johtopäätöksiä ja suunnata lukemisiaan heitä itseään erityisesti kiinnostaviin teoksiin. (Salonen 1972, 198-199.)

5.3 Tarkastelussa oikea perhe

Vaijärven toimittaman kirjan huomioita vahvistavat myös tarkastelemani perheen 4- 7 ja 10-vuotiaiden lasten mieltymykset kirjojen suhteen. Pojista nuorin suosi kirjoja, joissa seikkailivat hänelle tutut asiat ja aihepiirit, kuten erilaiset eläimet ja ajoneuvot. Kirjastosta valikoituivat kerta toisensa jälkeen teoksia kuten Myyrän kesäleikit (Dokocilová ja Miller 2006) ja muut Myyrä-kirjat, Pieni paha susi (Taylor ja Jewis 2003) sekä Rekat (Boon, 2012) kirj,a joka on rekan renkaan muotoinen.

Perheen 7-vuotias suosi kirjoja, joissa käsiteltiin tietokirjamaisesti erilaisia aiheita. Hänen suosikkeihinsa kuuluvat erilaiset dinosaurukset ja elo-

kuvista kertovat kuvitetut oppaat. Tälle 7-vuotiaalle maistuvat kuitenkin yhä perinteiset satukirjat sekä jännittävät kauhukirjat. Suosikkikirjakseen hän mainitsi Suuren Panamakirjan, joka sisältää Riitta Mäyrylän suomentamia Janoschin Panama-kirjoja. Itse aikuisena pidän hieman outona kirjojen saavuttamaa suosiota, sillä tarinat ja henkilöhahmot saattavat olla erittäin itsekeskeisiä.

Lapsista vanhimman 10-vuotiaan pojan kirjamaku eroaa huomattavasti nuoremista veljeksistä. Hänen mukaansa kirjastosta lähtee usein Aku Ankan taskukirjoja ja vaihtelevasti helppolukuisia nuortenkirjoja. Vieraillessani perheen luona ja poikien seurana kirjastossa hän ilmaisi kiinnostuksensa erityisesti Tuula Kallioniemen Riehurinne-sarjaa kohtaan. Mukaan kirjastosta lähti myös Vic Parkerin Haamutarinoita niminen teos, johon on koottu maailman kuuluisimmat kummitusjutut. Vaijärven ja omien huomioideni mukaan tälle ikäkaudelle kirjoitettujen kirjojen täytyy pitää lukija tiukasti otteessaan, sillä huomio lipsuu varsinkin nykypäivänä helposti tietokoneiden ja älypuhelimien puolelle.

Sähköisiä kirjoja ei perheessä oltu vielä ensimmäistä vierailullani testattu. Perheen nuorinkin lapsi käyttää jo sujuvasti tabletteja ja tietokonetta, mutta lähinnä erilaisten pelien ja sovellusten käyttöön. Vanhemmat lapset käyttävät ja pelaavat säännöllisesti niin erilaisia strategia-pelejä kuin keveämpiä pelleilysovelluksia. Perheen nuorin on osoittanut suurta kiinnostusta lukemiseen, joka näkyy erityisesti niiden pelien suosimisessa, joissa opetellaan kirjaimia ja niiden äännejä.

Seuraavalla vierailullani toin mukani muutaman sähköisen kirjan. Valitsin helppolukuisen Timo Parvelan Paten Jalkapallokirjan jonka tiesin sopivan kaikille pojille yhteiseksi lukemiseksi. Kirjaa luin ääneen kaikille iltasatuksi, ja vanhin sai lukea muutamia lukuja itsekseen. Siinä missä tabletti kirjan alustana sai pojat näpertämään sylini yli kaikkea ylimääräistä, onnistui iltasatujen lukeminen hyvin. Vanhimman pojan lukeminenkin sujui tabletilta näennäisen hyvin, vaikka useammin kuin kerran ajatukset ja sormet lipsuivat tabletin muiden sovellusten puolelle.

Vertailun vuoksi valitsin myös perheen äidille testiluettavaksi Eppu Nuotion teoksen *Musta*. Äiti luki kirjaa viiden kuukauden ikäistä lasta imettäessään ja erityisesti tämän kuopuksen kanssa öitä valvoessaan. Hän ei vierailuni aikana saanut luettua kirjaa loppuun asti, mutta ehti kuitenkin muodostaa mielipiteen sähköistä kirjoista. Tabletin käyttö vastaavissa tilanteissa oli äidille tuttua sanomalehtien ja sovellusten käytön muodossa. Kirjan lukeminen rauhoitti sekä äidin että tilanteen, vaikka äidinkin mielenkiinto muita sovelluksia kohtaan nousi aina kun kirja ei jaksanut pitää kiinnostusta yllä.

Perhe ei vierailuni jälkeen jatkanut sähköisten teosten parissa, vaan tabletit jäivät pelikäyttöön ja äiti otti kuopuksensa kanssa rinnalleen painetun kirjan.

6 Painetut kirjat vs. Sähköiset julkaisut

Toteuttamassani sähköisessä kyselyssä kävi myös ilmi lapsiperheiden suhtautuminen sähköisiin julkaisuihin. Vastanneet korostivat perinteisten kirjojen mieleisyyttä ja monipuolisuutta. Myös huoli lasten jo pitkittyneestä ruutuajasta sai vanhemmat pitäytymään painetuissa kirjoissa. Yksi äideistä koki painettujen kirjojen olevan helpompi silmille:

Ei olla luettu koskaan e-kirjoja, lapset saavat liikaa ruutua muutenkin! (Äiti 13, 2015).

Ei olla kokeilu eikä ole ollut vielä mielenkiintoa. Mielestäni kirja on oltavat käsinkosketeltava. (Äiti 6, 2015).

Myös kirjailija Esko-Pekka Tiitinen kertoo sähköpostihaastattelussaan suosivansa painettuja teoksia:

Saatan olla joidenkin mielestä vanhanaikainen, mutta pidän kiinni kirjakirjoista. Tietenkin e-kirjat saattavat olla ekologisesti kestävämpiä, mutta sähköä nekin vaativat, paperikirjat vaativat kaadettuja metsiä. Parasta olisi jos ihmiset kertoisivat suullisesti tarinoita toisilleen, jakaisivat elämänsä tässä ja nyt. (Tiitinen 2016)

Hinnaltaan sähköiset lastenkirjat vaihtelevat parista eurosta muutamaan kymmeneen euroon. Esimerkkinä sähköisen ja painetun teoksen hintaerosta nostan Eppu Nuotion *Kaukaisten rakkauksien* kirjan, jonka sähköinen ja painettu versio

löytyvät Suomalaisen kirjakaupan verkkokaupasta. Siinä missä kirjan sähköinen versio maksaa vain hieman vajaan viisi euroa, maksaa painettu vedos lähes kaksikymmentä viisi euroa. (Suomalainen kirjakauppa 2015)

Tuula Korolaisen mukaan lastenkirjallisuudessa e-kirjat tuskin koskaan tulevat korvaamaan painettuja teoksia. Hän käyttää esimerkkinä kuvakirjoja ja muita runsaasti kuvitettuja teoksia, jotka eivät toteudu ruudulla yhtä oikeutetusti kuin paperiversioina. Nuortenkirjojen puolella Korolainen kokee e-kirjoilla olevan paikkansa, samoin tieto- ja oppikirjoissa. (Korolainen 2015.)

Taulukossa 4 esitetään teosten nettomyynti julkaisumuodoittain, sekä prosentuaalinen muutos edelliseen vuoteen. Taulukosta käy ilmi, että painetut kirjat hallitsevat pienestä laskusuuntauksesta huolimatta markkinoita huomattavalla etumatalla. Näemme myös että teosten yhteen laskettu nettomyynti on laskenut vuosien 2012 jälkeen noin neljän prosentin vuosivauhtia.

Taulukko 4, teosten kokonaisynti (Suomen kustannusyhdistys 2013).

	2009	2010		2011		2012		2013	
	Milj. €	Milj. €	%	Milj. €	%	Milj. €	%	Milj. €	%
Yhteensä	268,3	274,7	+2,4	275,9	+0,4	263,0	-4,7	253,6	-3,6
Painetut kirjat	256,8	262,2	+2,1	259,8	-0,9	245,5	-5,5	235,8	-3,9
Sähköiset julkaisut	11,5	12,5	+9,0	16,1	+29,1	17,4	+8,1	17,7	+1,7

On mielenkiintoista tulkita taulukon antamia lukemia, ja verrata niitä käyttäjäkokemuksiin. Vaikka painetun kirjallisuuden myynti on laskenut vuodesta 2011 lähtien, on se edelleen tärkeä osa ihmisten elämää. Washingtonin yliopiston pilottitutkimuksessa digitaalisista oppikirjasta todettiin, että neljäsosa oppilaista osti painetut versiot oppikirjoista, vaikka samaa kirjaa jaettiin ilmaiseksi digitaalisessa muodossa. Vuoden 2014 aikana vain 9 prosenttia amerikkalaisten yliopistojen kursseilla käytetyistä oppikirjoista oli digitaalisia. Syyksi digitaalisen kirjallisuuden vähäiseen suosioon selitetään esimerkiksi lukijan silmien rasittumisella ja väistämättömillä häiriötekijöillä (Rosenwald 2015).

Tampereen yliopiston kielen- ja käännöstieteiden laitoksen professorin Liisa Tiittulan mukaan painetun kirjan ja sähköisen kirjan lukeminen ovat hyvinkin erilaisia prosesseja. Tiittula myöskin arvelee tottumuksen paperiseen mediaan vaikuttavan sen suosimiseen. Samaisen raportin mukaan digitaalinen kirjallisuus voittaa painetun tiedonhakutarpeen kohdalla. On helppoa selata nopeasti suuria määriä teoksia hakulausekkeiden ja luetteloiden avulla digitaalisesti. (Tiittula 2008.)

Sekä näiden haastatteluiden että omien kokemuksieni mukaan sähköisellä kirjallisuudella on selvästi paikkansa, mutta satukirjallisuuden ainoana alustana se ei vielä ole vakiinnuttanut paikkaansa.

7 Lopuksi

Mitä tämä kaikki tarkoittaa? Sadut ovat kautta aikojen antaneet lapsille ja aikuisille mahdollisuuden oppia itsestään ja ymmärtää maailmaa. Ne ovat muovautuneet matkallaan 1800-luvun savupirttien eläintarustoista nykypäivän moderneja uusioperheitä ja niiden lapsia palveleviksi teoksiksi, joiden tehtävä on kuitenkin pysynyt samana. Viihdyttää lapsia ja aikuisia, tarjoten uudenlaisia näkökulmia ja oivalluksia niin mielikuvitukseen kuin jokapäiväiseen elämään. Oli kyseessä perinteinen satu tai interaktiivinen ja monialustainen digitaalinen teos, on tärkeää että yhteinen lukuhetki aikuisen ja lapsen välillä säilyy koskemattomana. Lähdekirjallisuuden ja haastattelujen perusteella uskallan väittää että jokaiselle lapselle on tärkeää kokea satujen ja tarinoiden uskomaton maailma.

Painetut lastenkirjat ovat säilyttäneet paikkansa viihdykemuotona jatkuvasti enemmän ja enemmän digitalisoituvassa maailmassa. Kyselyssäkin ilmikäynyt tarve rauhoittaa lapset television ja älylaitteiden hohtavista ruuduista tukee mielikuvaani painetun kirjallisuuden vakiintuneesta paikasta lapsiperheiden elämää. Itse lastenkirjat ovat muuttaneet muotoaan vuosikymmenten varrella nykylapselle näennäisen rauhallisista eläinsaduista esimerkiksi Tatun ja Patun värikkäisiin ja riehakkaisiin seikkailuihin.

Muita aihetta sivuavia opinnäytetöitä tutkiessani kävi ilmi, että suoranaisesti lastenkirjallisuuden alalajeihin ja historiaan ei ole aiemmin juuri tutustuttu ammattikorkeakoulun opinnäytetöinä. Aiheesta löytyy laajempia teoksia, kuten yliopistotasoisia opinnäytetöitä sekä runsaasti kirjailijoiden toimittamia kokoelmia. Näistä sainkin suurimman avun itse opinnäytetyötäni kirjoittaessa, sillä tällaisten kokoelmien omat lähdeluettelot osoittautuivat usein erinomaisiksi listoiksi mahdollisia lisälähteitä.

Lastenkirjallisuus alalajeineen ja aiheeseen liittyvine tutkimuksineen jaksaa kiinnostaa minua yhä. Vaikka materiaali jota tutkimustani varten luin tuntui välillä määrältään valtavalta, ei se koskaan käynyt yksitoikkoiseksi. Huomasin välillä uppoutuvani teoksiin ja aiheisiin opinnäytetyöni aiheen ulkopuolelta, ja samalla kun pohdin aiheen rajaamista löysin aiheeseen vain nippanappa liittyviä teoksia jotka olisivat laajentaneet opinnäytetyötä.

Valmista opinnäytetyötä lukiessani olen hyvin tyytyväinen lopputulokseen. Vaikka aihetta olisi pystynyt tiivistämään ja rajaamaan hyvinkin paljon, koen valmiiseen työhön jääneiden lukujen tukevan toisiaan antaen minulle hyvät lähtökohdat esikoisteokseni kirjoittamiselle.

Lähteet

- Apo, S. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa Suojala M & Karjalainen M. (toim). Avaa Lastenkirja. Helsinki: Lasten keskus, 12-29.
- Apo, S. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa Suojala M & Karjalainen M. (toim). Avaa Lastenkirja. Helsinki: Lasten keskus, 30-56.
- Bettelheim, B. 1975. Sadun lumous: merkitys ja arvo. Porvoo: WSOY.
- Brockman, H. 2011. Jo leikki-ikäinen voi oppia lukemaan
<http://www.vau.fi/Meilla-on-lapsi/Kasvu-ja-kehitys/Lapsi-1-3-v/Jo-leikki-ikainen-voi-oppia-lukemaan/> 30.09.2015.
- Eräpuu, T. 2011. Kirjasidontaa omin käsin 2. Helsinki: Omakustanne.
- Heikkilä-Halttunen, P. 2006. Nuortenkirjallisuuden kiihkeä murrosikä. Teoksessa Häggman, K. (toim.) Täältä tulee nuoriso! 1950-79. Helsinki; WSOY, 180-200.
- Heinimaa, E. 2001. Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. Teoksessa Suojala M & Karjalainen M. (toim). Avaa Lastenkirja. Helsinki: Lasten keskus, 142-163.
- Huhtala, L, Grönn, K, Loivamaa, I & Laukka, M (toim.) Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 276-279.
- Huovi, H & Pertamo, K. 2012. Ihme Juttu! Helsinki: Kirjapaja.
- Itkonen, J & Pikkujämsä, M. 2011. Kaupunkiretki. Helsinki: Kirjapaja.
- Itkonen, J. 2015 Kirjasampo.
http://www.kirjasampo.fi/fi/kulsa/kauno%253Aperson_123176006181781#.VSt6qRfN0eM Viitattu 13.04.2015.
- Itkonen, M. 2012. Typografian Käsikirja. Helsinki: RPS-yhtiöt.
- Karjalainen, M. 2001. Realistisen lastenkirjan lapsikuva. Teoksessa Suojala M & Karjalainen M. (toim). Avaa Lastenkirja. Helsinki: Lasten keskus, 56-85.
- Kirjakauppaliitto, Mitä Suomi lukee? 2015.
<http://www.kirjakauppaliitto.fi/ratings/97> 1.2.2016.
- Kirjakauppaliitto, Tilastotietoja. 2015 http://www.kirjakauppaliitto.fi/?page_id=29 1.2.2016.
- Kivilaakso, S. 2010. Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja. Teoksessa Kolu, K. (toim.) Suomalainen Satu 1. Helsinki: BTJ Finland OY, 9-21.

- Kivinen, K. 1974. Minkälaista toveria Petteri etsii? Alle kouluikäisten lasten kirjallisuudesta ja käyttäjien tarpeista. Teoksessa Vaijärvi, K. (toim.) Lapsi ja Kirja. Tapiola: Oy Weilin+Göös AB, 13-22.
- Koponen, J. 'Politiikkaa ja kuolemansäteitä'
http://yliopistolehti.helsinki.fi/1995_20/ylart.htm#a6 11.12.2015.
- Korkeila, S, Lammela, M, & Paananen, P. 2010. Suunnittele, toteuta ja julkaise. Jyväskylä: Docendo.
- Koskinen, P. 2001. Hyvä Painotuote! Helsinki: Inforviestintä.
- Kunnas, K. 1980. Kirsi Kunnas. Teoksessa Haavikko, R. (toim). Miten kirjani ovat syntyneet 2. Helsinki: WSOY, 206-224.
- Laakso, M. Nonsensesta parodiaan, ironiasta kielipeleihin. Monitasoinen huumori ja kaksoisyleisön puhuttelu Kari Hotakaisen Lastenkirjassa, Ritvassa ja Satukirjassa
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94838/978-951-44-9347-8.pdf?sequence=1> 07.10.2015.
- Lastenkirjainstituutti. Rudol Koivu –palkinto. 2010
<http://www.lastenkirjainstituutti.fi/rudolf-koivu-palkinto/> 1.2.2016.
- Lastenkirjainstituutti. Topeliuspalkinto. 2010
<http://www.lastenkirjainstituutti.fi/topelius-palkinto/> 1.2.2016.
- Lipponen, U. 2001. Kansanomainen viihdytys- ja hoivaperinne. Teoksessa Suojala M & Karjalainen M. (toim). Avaa Lastenkirja. Helsinki: Lasten keskus, 86-122.
- Lotti, L. 1974. Urheat pojat ja suloiset tytöt. Tutkimus itsenäisyyden ajan nuortenkirjojen kuvaamasta suomalaisesta yhteiskunnasta. Teoksessa Vaijärvi, K. (toim.) Lapsi ja Kirja. Helsinki: Oy Weilin+Göös AB, 228-241.
- Lukimat. Lapsi opettelee lukemaan.
<http://www.lukimat.fi/lukeminen/vanhemmalle/lukijaksi> 14.10.2015.
- Lukimat. Lukemaan oppimisen perusteita.
<http://www.lukimat.fi/lukeminen/vanhemmalle/1-2-1-lukemaan-ja-kirjoittamaan-opettamisen-periaatteet> 30.09.2015.
- Mampe, B. Friederici, A. Christophe, A. Wermake, K. 2009. Newborns' Cry Melody Is Shaped by Their Native Language.
[http://www.cell.com/current-biology/abstract/S0960-9822\(09\)01824-7](http://www.cell.com/current-biology/abstract/S0960-9822(09)01824-7) 12.12.2015.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lasten kasvu ja kehitys
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/4_5-vuotias/oppiminen/ 30.09.2015.

- Manninen, P-I. 1974. Pimeä ratsastaa mustalla tammalla. Lasten runot, laulut ja nonsense. Teoksessa Vaijärvi, K. (toim.) Lapsi ja Kirja. Helsinki: Oy Weilin+Göös AB, 35-48.
- Nopola, S. 2012. Elämä fokusoi sivuun, niin minäkin. Teoksessa Turunen, M. (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet. Helsinki: WSOY, 278-319.
- Nurmilaakso, M & Välimäki, A-L. 2011. Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1> 14.12.2015.
- Peda.net. 2013. Lukemisvalmiudet.
<http://peda.net/veraja/veteli/keskus/oppiaineet/erityisopetus/vinkkipankki> 12.12.2015.
- Pentikäinen, J. 1971. Marina Takalon uskonto. Uskontoantropologinen tutkimus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Piispa, M. 1999. Henrik Achrenius 'Kaksi Neljättä Kymmenettä satua'. Helsinki: WSOY.
- Puputti, T. Richard Adams Ruohometsän kansa (1-2) Eläinfantasioiden perinne
<http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=702> 05.10.2015.
- Rantakari, E. 1974. Kuinka kauan viihdyt keittiössä, Mirjam? Tyttö nuortenkirjojen päähenkilönä. Teoksessa Vaijärvi, K. (toim.) Lapsi ja Kirja. Helsinki: Oy Weilin+Göös AB, 147-159.
- Rikama, J. 1978. Kirjallisuustieto. Porvoo: WSOY.
- Rosenwald, M. 2015. Why digital natives prefer reading in print. Yes, you read that right. The Washington Post.
http://www.washingtonpost.com/local/why-digital-natives-prefer-reading-in-print-yes-you-read-that-right/2015/02/22/8596ca86-b871-11e4-9423-f3d0a1ec335c_story.html 06.04.2015.
- Screenwriters. Iso-Britannia: The Bath Press.
- Sinisalo, J. 2010. Möbiuksen maa. Helsinki: Teos.
- Stolt, A. 2009. Taitto-ohjeita luettavuuden parantamiseksi
http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tietopaketti_oppaat/taitto_ohjeita_luettavuuden_parantamiseksi.pdf 17.04.2015.
- Suojala, M. 2001. Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. Teoksessa Suojala M & Karjalainen M. (toim). Avaa Lastenkirja. Helsinki: Lasten keskus, 30-56.

- Suojala, M. 2010. Satu vuosituhaten vaiheessa. Teoksessa Kolu, K. (toim.) Suomalainen Satu 1. Helsinki: BTJ Finland OY, 34-48.
- Suomalainen Kirjakauppa. 2015. A) Kaukaisten rakkauksien kirja.
<http://www.suomalainen.com/webapp/wcs/stores/servlet/SearchDisplay?storeId=10151&catalogId=10051&langId=-77&pageSize=12&beginIndex=0&sType=SimpleSearch&resultCategoryTyhpe=2&showResultsPage=true&pageView=detailed&searchForm=true&errorViewName=SearchDisplayView&searchTerm=kaukaisten+rakkauksien+kirja> 19.12.2015.
- Suomalainen Kirjakauppa. 2015. B) Myydyimmät lastenkirjat.
<http://www.suomalainen.com/lapsille/lasten-romaanit-lorut-ja-runot> 22.09.2015.
- Suomen kirjasaatio. Edelliset finlandia Junior –palkinnon voittajat ja ehdokkaat.
<http://kirjasaatio.fi/palkinnot/finlandiajunior/edellisetfinlandiajuniorpalkinnonvoittajatjaehdokkaat/> 2.2.2016.
- Suomen Kustannusyhtiö. 2015. A) Bestsellerit 2014.
<http://www.kustantajat.fi/files/output/784/bestsellerit+2014.pdf> 6.4.2015.
- Suomen Kustannusyhtiö. 2015. B) Kokonaismyynti milj. €, arvonlisäveroton nettomyynti julkaisumuodot.
<http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?specialReport=InANutshell&language=FIN> 6.4.2015.
- Tiittula, L. 2008. 'Opettajan kokemuksia e-kirjasta'.
<http://www.uta.fi/kirjasto/bulletiini/arkisto/2008/2008-2-5.html> 6.4.2015.
- Tuusulan kunta, lukukirjapaketit koululuokille. 2013.
https://www.tuusula.fi/sivu.tmpl?sivu_id=5411 viitattu 22.9.2015.
- Typpö, A. 2007. Ekologia versoo tieteisfiktiossa. Kulttuurivihkot 35 (6), 33–35.
- Vaijärvi, K. 1974. Pommorommon ja Vesihien ihmemaailma. Sadut ja fantastiset kertomukset. Teoksessa Vaijärvi, K. (toim.) Lapsi ja Kirja. Helsinki: Oy Weilin+Göös AB, 61-82.
- Vakkuri, K. 2003. Digitaalinen painaminen ja muita neuvoja omakustantajalle. Helsinki: Etelän Kirja KY. Vogler, C. 1996. The Writer's Journey. Mythic Structure for Storytellers and.
- Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Helsinki: Tammi.
- Myyryläinen, H. 1998. Kansakoulun syntyminen ja laajeneminen.
http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/kouluhistoria/kansakoulun_syntyminen 16.2.2016.

Haastattelut

Korolainen, T. 2015. Lasten- ja nuortenkirjailija, kirjallisuustoimittaja ja suomentaja. 28.9.2015

Tiitinen, E-P. 2016. Kirjailija ja kuvataiteilija. 15.2.2016

Väätäinen, T. 2015. Lasten- ja nuortenkirjailija. 11.8.2015

(Liite 1)

Saatekirje ja kysymykset Suurperheiden Äidit –ryhmälle

Kirjoitan parhaillani opinnäytetyötä Karelia-Ammattikorkeakoululle, ja lähestyn Teitä saadakseni materiaalia opinnäytetyöhöni "Runokirja lapselle - opas matkalle ideasta kirjahyllyyn"

Kysymyssarja sisältää kysymyksiä, jotka on suunnattu 4-8 -vuotiaiden lasten vanhemmille. Jos sinulla on hetki aikaa, toivon että vastaisit linkin takaa löytyviin viiteen kysymykseen muutamalla lauseella.

Millainen on mielestäsi hyvä lastenkirja?

Millainen on mielestäsi hyvä lastenrunokirja?

Kuinka paljon taloudessanne luetaan lastenkirjoja?

Miten taloudessanne valitaan luettavat lastenkirjat? Vaikuttaako valintaan kirjailijan tai kuvittajan tunnettavuus?

Mitä mieltä olet e-kirjoista? Luetaanko taloudessanne mieluummin kirjoja vai e-kirjoja?

Kiitos ajatuksistasi ja ajastasi,
Veera Korhonen
0443510990
veera.korhonen@edu.karelia.fi

Karelia-AMK
Media-ala - AV-viestintä - LUVNS12

(Liite 2)

Saatekirje ja kysymykset kirjailijoille:

Hei!

Olen esikoiskirjaani näpertävä opiskelija Joensuusta, ja parhaillaan kasaan Karelia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä joka tällä hetkellä kulkee työnimellä ”Runokirja lapselle - opas matkalle ideasta kirjahyllyyn”

Lähestyn Sinua saadakseni materiaalia tutkimukselliseen osaan, jossa tarkoituskenani on perehtyä otsikon mukaisesti siihen mitä vaaditaan matkalle ideasta kirjahyllyyn. Jos sinulla on hetki aikaa, toivon että vastaisit näihin muutamaan kysymykseen parilla lauseella:

- Millainen on omien teostesi kohderyhmä?
- Oman kokemuksesi mukaan, millaiset kirjat kiinnostavat lapsia?
- Oman kokemuksesi mukaan, millaisia kirjoja aikuiset ostavat lapsille?
- Millaista palautetta saat kohderyhmältääsi?
- Mitä mieltä olet e-kirjoista? Onko kannattavampaa julkaista teos suoraan e-kirjana kuin painettuna?
- Kuvailisitko vielä teostesi matkaa ideasta kirjahyllyyn lyhyesti:

Kiitos ajatuksistasi ja ajastasi,
Veera Korhonen
0443510990
veera.korhonen@edu.karelia.fi

Karelia-AMK
Media-ala - AV-viestintä - LUVNS12